

PAPER

TA'LIM TIZIMIGA INDIVIDUAL TA'LIMNI JORIY ETISH BOSQICHLARI VA TARIXI

Boizaqova Shaxnoza Abdumitalibovna^{1,*}

¹Chirchiq davlat pedagogika universiteti Muhandislik grafikasi va dizayn nazariyasi mutaxassisligi magistranti

* boizaqova364@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada AQShda individual ta'limning rivojlanish tarixi va bosqichlari tahlil qilinadi. Unda individual o'qitishning kelib chiqish manbalari mustamlakachilik davridan boshlab, XIX–XX asr islohotlari hamda zamonaviy texnologiyalarga asoslangan yondashuvlarga bo'lgan jarayon yoritiladi. Ayniqsa, 1975-yildagi “Barcha nogiron bolalar uchun ta'lim to'g'risida”gi qonun (Education for All Handicapped Children Act) orqali individual ta'lim dasturi (IEP) qonuniy tus olgani alohida ko'rib chiqiladi.

Key words: individual ta'lim, IEP, AQSh ta'lim tizimi, Brown v. Board of Education, Montessori, Dyui, IDEA.

Tarixiy rivojlanish

Mustamlakachilik davri

AQSh mustamlakachilik davrida ta'lim asosan oilalarning zimmasida edi. Badavlat oilalar xususiy o'qituvchilarni yollagan, ular ko'pincha Yevropa an'alariga amal qilgan. Oddiy bolalar esa savod va diniy bilimlarni ota-onasi yoki mahalliy ruhoniylardan olgan. Shu bilan birga, shogirdlik tizimi ham keng tarqalgan bo'lib, yoshlar ustozlari rahbarligida amaliy ko'nikmalarni o'rganishgan.

XIX asr: ommaviy ta'limning rivoji

XIX asrda individual o'qitish erkinlik va imkoniyat bilan bog'lanib qaraldi. Tomas Jefferson bilimli fuqarolik zarurligini ta'kidlagan, Horas Mann esa teng imkoniyat uchun davlat ta'limini ilgari surgan. Jon Dyui bolaning shaxsiy tajribasiga

asoslangan ta'limni qo'llab-quvvatladi, Mariya Montessori esa o'zini o'zi yo'naltiruvchi o'quv metodlarini joriy etdi.

XX asr: huquqiy asoslar

XX asrda ommaviy standartlashtirilgan ta'lim va individual yondashuv o'rtasidagi ziddiyat kuchaydi.

1954 – Brown v. Board of Education: AQSh Oliy sudi maktablardagi irqiy segregatsiyani konstitutsiyaga zid deb topdi va ta'limga teng huquqli kirishni e'tirof etdi. Shu qarordan so'ng, nogiron bolalar ota-onalari farzandlarining ta'limdan chetda qolmasligi uchun sudlarga murojaat qila boshladilar.

1965 – Boshlang'ich va o'rta ta'lim to'g'risidagi qonun (ESEA): Kongress bu qonunni kam ta'minlangan, jumladan nogiron o'quvchilarga

Compiled on: February 2, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

sifatli ta'lim berishni ta'minlash uchun qabul qildi. 1966-yilgi o'zgartirishlar maxsus ta'lim dasturlarini rivojlantirish uchun federal grantlarni joriy qildi.

1970 – Nogironlar ta'limi to'g'risidagi qonun: 1966-yilgi ESEA dasturini almashtirib, maxsus ta'lim uchun yangi grantlar ajratdi. Biroq noaniq moddalari sababli nogiron o'quvchilar ta'limini yaxshilashda samarasiz bo'ldi. Pensilvaniya va Kolumbiya okrugi sudlari (Mills v. Board of Education, 1972) har bir bolaga, nogironligidan qat'i nazar, bepul davlat ta'limi huquqini tasdiqladi.

1975 – Barcha nogiron bolalar uchun ta'lim to'g'risidagi qonun (EHA, PL 94-142): Bu qonun burilish nuqtasi bo'ldi. Ilk bor federal qonun nogiron bolalarga davlat maktablarida o'qish huquqini kafolatladi. Qonun “eng kam cheklovli muhitda” ta'limni ta'minlashni va har bir bola uchun individual ta'lim dasturini (IEP) joriy etdi.

Keyinchalik, Nogironlar uchun ta'lim to'g'risidagi qonun (IDEA, 1990) ushbu tamoyillarni mustahkamlab, butun mamlakat bo'ylab individual ta'limni tizimlashtirdi.

XX asr oxiri va XXI asr: texnologiyalar va islohotlar

XX asr oxiriga kelib, uyda o'qitish (homeschooling) keng tarqaldi, bu esa standartlashtirilgan ta'limdan norozilik va individual yondashuv istagini ifodaladi. Shu bilan birga, kompyuterlar, internet va adaptiv o'quv tizimlari orqali ta'limni shaxsiylashtirish yangi bosqichga ko'tarildi.

XXI asrda esa Khan Academy kabi onlayn platformalar va virtual maktablar individual ta'lim imkoniyatlarini kengaytirdi. Federal islohotlar — No Child Left Behind (2001) va Every Student Succeeds Act (2015) — standartlashtirilgan baholashni o'quvchilarning xilma-xilligi bilan muvozanatlashga intildi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jefferson, T. Virjiniya shtati haqida eslatmalar. Filadelfiya, 1787 yil.
2. Mann, H. Massachusetts ta'lim kengashi kotibining yillik hisobotlari. Boston, 1848 yil.
3. Dyui, J. Demokratiya va ta'lim. Nyu-York: Makmillan, 1916 yil.

4. Montessori, M. Montessori usuli. Nyu-York: Frederik A. Stokes kompaniyasi, 1912 yil.
5. AQSh Oliy sudi. Braunga qarshi Ta'lim kengashi, 347 AQSh 483 (1954).
6. AQSH Kongress. Boshlang'ich va o'rta ta'lim to'g'risidagi qonun (ESEA), 1965 yil.
7. Pensilvaniya Assn. Qoloq bolalar uchun Pensilvaniya Hamdo'stligiga qarshi, 343 F. Supp. 279 (E.D. Pa. 1972).
8. Mills v. Kolumbiya okrugi ta'lim kengashi, 348 F. Supp. 866 (D.D.C. 1972).
9. AQSH Kongress. Barcha nogiron bolalar uchun ta'lim to'g'risidagi qonun (EHA), PL 94-142, 1975 yil.
10. Zettel, J. J. va Ballard, J. 1975 yildagi "Barcha nogiron bolalar uchun ta'lim" qonuni: uning tarixi, kelib chiqishi va tushunchalari. Ta'lim jurnali, 1975 yil.
11. AQSh Kongress. Nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim to'g'risidagi qonuni (IDEA), 1990 (o'zgartirilgan).
12. AQSh Ta'lim bo'limi. Har bir talaba muvaffaqiyati to'g'risidagi qonun (ESSA), 2015 yil.
13. Xan akademiyasi. "Shaxsiylashtirilgan o'quv resurslari." [Onlayn] Mavjud: <https://www.khanacademy.org>